

A BÉKÉSI PARASZTSÁG SZERELMI ÉLETÉNEK FŐBB JELLEMZŐI A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

– B. Szűcs Irén –

"Feltették a koszorút a fejemre,
De nem tudom, búra-e, vagy öröme."

A kutatók figyelme csak az utóbbi két-három évtizedben fordult erőteljesebben a parasztság szerelmi életének vizsgálata felé. Közülük is kiemelkedik *Vajda Mária* az 1970-es évek második felétől végzett kutatása, melynek eredményei sokoldalú megközelítésről, alapos elemzésről tanúskodnak. Neki sikerült a paraszti szexuális életet mint tabu témát elsőként sikeresen megközelíteni.¹ Egyre világosabbá vált, hogy az élet e központi fontosságú területének feltárása nem hanyagolható tovább, s ahogyan az erotikum, a nemiség áthatja a népi kultúrát a folklórszövegektől kezdve a dramatikus és egyéb szokásokon át a mindennapi élet gyakorlatát meghatározó erkölcsi, viselkedési normákig, úgy e téma kutatásánál is az élet egységét és teljességét kell figyelembe venni.²

Az alábbi rövid áttekintésben nem lehet célunk az ide vonatkozó szakirodalom teljes számbavétele, csupán a szemléletmódját, tartalmát tekintve kiemelkedő, új eredményeket hozó munkákra utalunk, figyelembe véve a témánkhoz kapcsolódó kutatási területek széles körét.

A magyar néprajztudományban először *Ortutay Gyula* irányította a figyelmet a szerelmi életre és hangsúlyozta feltárásának jelentőségét. 1935-ben megjelent komplex fiziológiai, lelki, szociális és történeti problémákat is figyelembe vevő, vizsgálatokra ösztönző elvi, módszertani tanulmánya³ valamint *A szerelem Ajakon* a házaseletig c. közleménye⁴ útmutató jellegű volt.

Bírálata a korábbi néprajzi leírásokat illetően jogos, hiszen a lakodalmi szokások megörökítésén, illetve vőfélyrigmusok közlésén, szerelmi varázslások közreadásán túl nemigen mentek a kutatók, sőt még az utóbbi időben született monográfiákban is megfigyelhető, hogy a szerelmi élet, házaselet egyszerűen kimaradt. Kivétel ez alól Balázs Lajos lakodalmi monográfiája.⁵

Az ifjúság társas életét bemutató írások rendkívül értékesek, hiszen a közös munka- és szórakozási alkalmak szolgáltattak keretet az ismerkedéshez, az együttléthez. A fonók különösen fontos szerepet töltek be e téren. *Szendrey Zsigmond* a fonóbeli szerelmi varázslások, páro-

¹ *Vajda M.* 1978., Uő. 1982/a., Uő. 1982/b., Uő. 1985., Uő. 1988. Lásd még: *Mészáros Gy.* 1984., *Szenti T.*, 1985. 271-311., Uő. 1993., *Nagy O.*, 1994.

² *Bernáth B.*, 1986., *Vajda M.*, 1983., *Nagy O.*, 1977., Uő. 1983., *Hoppál M.–Szepes E.* (szerk.) 1987.

³ *Ortutay Gy.*, 1935.

⁴ Uő. 1939.

⁵ *Bartha E.–Ujváry Z.*, 1983. 856-871., *Jung K.*, 1978. *Novák L.–Ujváry Z.* (szerk.) 1983., *Krupa A.*, 1993. 648-727. *Örsi J.*, 1993. 728-745., *Balázs L.*, 1994.

sító játékok, házassító dalok egész kis tárházát közölvén megállapítja, hogy "A fiataliságnak ez az állandó együttléte a fonót a falu házasságszerző intézményévé tette."⁶

Külön figyelmet érdemel *Csalogovits József* A sárközi hálótanya c. kis közlése melyben a szőlőörző lányok és az őket látogató legények bensőségebb viszonyának kialakulásáról számol be. A legények botjára tűzött perec és az énekelt dalok szövege nem hagy kétséget afelől, hogy a fő cél a párválasztás, az erotikus vágyak kielégítése volt.⁷ Példaértékű tanulmány született ezidőtájt *Fél Edit* tollából is egy palóc házasság előtti szokásról, a *konkubinátusságról*. A szerző rávilágít arra, hogy a paraszterkölc normái mások mint a polgáréi, és a korábban egyszerűen erkölcsstelennek minősített szokások szerves részei a népi kultúrának.⁸

Morvay Judit addig nem tapasztalt őszinteséggel és részletességgel mutatja be a mátraalji palóc asszonyok nemcsak gazdasági szinten, hanem a nemi élet területén is jellemző kiszolgáltatott helyzetét.⁹

Csete Balázs 1954-ben napvilágot látott műve, A jászkiséri gyermek élete a születéstől a házasságkötésig, gazdag népnyelvi anyagával jól reprezentálja a nép gondolkodásmódját.

Külön részt szentel a legény- és nagyleányéleten belül a legények nemi életének. Nyíltsága, szókimondása abban az időben szinte páratlan volt.¹⁰

A számos és részletes, lakodalmi szokásokat bemutató leírások mellett a fiataliság társas életét feldolgozó tanulmányok is rendkívül értékesek témánk szempontjából, *Kresz Mária*,¹¹ *Ruiz Izabella*,¹² *Nagy Olga*,¹³ *Németh Imre*¹⁴ munkáira gondolhatunk főként, de mindenféleképpen meg kell említenünk *K. Csilléry Klára*¹⁵ szerelmi ajándékokról szóló írását is.

Szintén igen lényegesek azok az eredmények, melyek *Dömötör Tekla*¹⁶ és *Ujváry Zoltán*¹⁷ népszokásokkal ill. népi dramatikus játékokkal kapcsolatos elemzései hozták a termékenység kultusz terén. *Tátrai Zsuzsanna* megállapítása szerint: "...a kalendáriumi szokások szerelemre, párválasztásra vonatkozó rítus- és szövegelemei funkciójukat tekintve az egyén és a közösség sajátos viszonyát vetíti előnk. Az egyéni érzelmek közösségi kontrollon át nyilvánulhatnak meg általában..."¹⁸

Vajda Mária az addigi szakirodalmat áttekintő és új kutatási szempontokat felvető tanulmányában utal arra, hogy "Az etnopszichológiai megközelítések is érdekes adalékokkal járultak hozzá a magyar parasztság szerelmi, szexuális életéről alkotott képhez."¹⁹

Tárkány Szűcs Ernő összefoglaló munkáját, melyben a nép önmaga által létrehozott társadalmi szabályait gyűjti egybe és mutatja be a születéstől a halálig, mintegy két évszáz-

⁶ Szendrey Zs., 1928. 163. *Csalogovits J.*, 1936.

⁷ *Csalogovits J.*, 1936.

⁸ *Fél E.*, 1941.

⁹ *Morvay J. Sz.*, 1956.

¹⁰ *Csete B.*, 1954.

¹¹ *Kresz M.*, 1944.

¹² *Ruiz I.*, 1965-66.

¹³ *Nagy O.*, 1989.

¹⁴ *Németh J.*, 1966.

¹⁵ *Csilléry K.*, 1976.

¹⁶ *Dömötör T.*, 1974., 1979.

¹⁷ *Ujváry Z.*, 1975. 93-111., 1978., 1988.

¹⁸ *Tátrai Zs.* 1987. 161.

¹⁹ *Vajda M.* 1982/b. 681.

zad távlatában, mindenféleképpen úttörő vállalkozásnak tekinthetjük. A jogi népszokások ismerete nélkül a parasztság szerelmi életének számos vonása sem érthető meg igazán.²⁰

A szociográfiai jellegű művek, hitelességre törekvő szépirodalmi alkotások, memoárrok, önéletírások is kiemelt figyelemmel kezelendők, hiszen néprajzi forrásértékük felbecsülhetetlen.²¹ *Nagy Olga* a paraszti erotika különféle témáit felelevenítő népi elbeszélések közzétételével kívánt egy olyan érzelmi indulatú, lelki birodalmat feltárni, amely a parasztság igazi megismeréséhez vezet.²² *Szenti Tibor* *Parasztvallomások* c. kötete a vásárhelyi gazdák legbensőbb gondolatait, élményeit tárja elénk, bemutatva többek közt erkölcsi felfogásukat, szexuális kultúrájukat vagy éppen kultúrátlanságukat.

E mű előszavában írja *Tárkány Szűcs Ernő* a következőket, amivel úgy hiszem, mélysegesen egyetérthetünk: " Ha egy nép igazán meg akarja ismerni önmagát, parasztsága önvallomását nem hagyhatja figyelmen kívül, a történelemben belefér az egyszerű paraszt önvallomása épp úgy, mint az önéletírásban visszaemlékező miniszteré."²³

Békésen az 1980-as évek elején kezdtem meg a népi erkölcsre, főként szerelmi erkölcsre irányuló gyűjtőmunkámat. Az elmúlt időszakban azonban számos olyan adatot, vallomást sikerült rögzítenem, melyek alapján megrajzolható a település és a hozzá kapcsolódó, több szempontból is vele szervesen együtt létező tanyavilág parasztságának szerelmi élete. Az összesen 86 adatközlőből 59 volt a nő, a legidősebb férfi 98 évet mondhatott magáénak a gyűjtés idején, de a jóval fiatalabb korosztályba tartozók is a családi visszaemlékezések, történetek alapján értékes adatokat szolgáltatottak. Mindannyiójuknak köszönöm, hogy életük, néha titkolt vagy szégyellt részleteinek feltárásával is támogattak munkámban és hozzásegítettek ahhoz, hogy az alábbi dolgozat megszülethessen.

Mint ismeretes, Békés megtelepülése a honfoglalás idejére vezethető vissza, s a lakosság kontinuitása is feltételezhető, hiszen a háborúk pusztításai elől elmenekülők nagy része idővel visszatért. 1405-ben vásártartási jogot kapott, 1566-ban pedig a megye legnépesebb településeként tartották számon. A 16. században, a reformáció elterjedése idején e vallási mozgalom egyik központjává vált Békés Szegedi Kis István prédikátor itteni munkássága nyomán.

A 18. században még felfelé ívelt fejlődése, de korábbi irányító szerepét más városok vették át, megyeszékhelyi volta megszűnt. Harruckern János György, aki 1732-ben a vármegye főispánja lett, az ide települni kívánóknak földet és szabad vallásgyakorlást ígért, és ügyelt arra, hogy a felekezeti és nemzetiségi súrlódásokat elkerülje. Így a megyében Békés, Gyoma, Ladány, Öcsöd, Szeghalom, Füzesgyarmat és Vésztő lakossága református magyar lett. A katolikusok a 18. század utolsó évtizedeiben kerestek ismét lakhelyet Békésen. A 19. század végén a külterületi Rosszerdőn alakult meg a baptista gyülekezet, később az adventisták és a pünkösdisták is megalakították a maguk vallási szervezetét.

Az 1700-as évek második felében alakultak ki, és máig is élnek a város különböző részeinek megnevezései, melyek egyrészt őrzik a betelepülők származási helyének emlékét ill. utalnak a katolikusok térbeli elkülönülésére is: *Malomvég, Bánhida, Ibrány, Hatház és Újváros*.

²⁰ *Tárkány Szűcs E.*, 1981.

²¹ *Kiss L.*, 1981. *Bertalan Á.* 1963. *Győri K.*, 1975. *Pető M.* 1984. *Szenti T.*, 1985.

²² *Nagy O.*, 1983. 9.

²³ *Szenti T.*, 1985. 11.

A város szélén lévő cigánynegyed neve *Párizs*, lakói a 18. században jelentek meg. A településen belüli kerületenkénti endogámiának, ami vallási endogámiával is társult, nyoma még a századforduló táján is felfedezhető.

A 19. század közepéig a lakosság mintegy 95%-a állattartással és földműveléssel foglalkozott, később az elszegényedett nincstelenekből kerültek ki a kubikusok, továbbá a kisiparosok, kiskereskedők száma is jelentősen gyarapodott.

A mezőgazdaságnak a múlt század 2. felében bekövetkező kapitalista fejlődése anyagi alapot teremtett Békésen is a mezővárosi parasztpolgári kultúra kialakulásához, megerősödéséhez. Az 1920-as évekig a paraszti hagyományok őrzése mellett törekedtek a polgárság ízléséhez is közelebb kerülni.

Az első világháború utáni évtizedekben a paraszti értékrend viszonylag gyors átalakulása vált jellemzővé, ami a családon belüli kapcsolatokat is átformálta: pl. csökkent a fiatalok anyagi kiszolgáltatottsága, mivel sokan munkahellyel rendelkeztek közülük. Rangot jelentett, ha iparossal kötöttek házasságot, megszűntek a hagyományos közös munka- és szórakozási alkalmak, felbomlottak lassacskán a városrészenként szerveződött legény-és leánytársaságok is.

A lakosság létszáma 1880-ban 22938 fő, 1930-ban 28907 fő. E csúcspont után csökkenés tapasztalható, melynek fő oka az elvándorlás, ill. a születések alacsony száma.²⁴

"Szerelem, szerelem..."

A szerelmi élet nehezen tárható fel, érthető meg anélkül, hogy tudnánk, mit is jelent a szerelem a vizsgált közösségben az adott időszakban mind az egyén, mind a tágabb csoport szempontjából.

A szerelmet, mint érzést általában megbecsülték és nagyra értékelték, az élet természetes velejárójának tekintették, mindaddig, amíg fontosabbnak vélt szempontok érvényesülését nem akadályozta meg. A vagyonnal, a vagyongyarapítás vágyával arányosan csökkent a fiatalok nemkívánatos vonzalma iránti tolerancia. A házasságkötésnek nem volt feltétlen kelléke a szerelem. Az egymást szerető fiatalok kapcsolatának túlzott tiltása, mely nemegyszer tragédiához, vagy jobb esetben kitagadáshoz vezetett, gyakran a szűkebb-tágabb közösség szülők iránti haragját, megvetését váltotta ki. *"Módosabbaknál fordult az elő, nem engedték, hogy szegény lányt vegyen el, aztán beleugrottak a Nagyhidrúl a Körösbe. Meghaltak, a kezüket egy sállal kötötték össze. Hetekig arról beszéltek, inkább a fiataloknak adtak igazat, a vagyon úgyse tart össze, csak a szerelem."* De hogy mi is a szerelem, arra vonatkozóan íme, néhány vélemény: *"Annak megy utána az ember, akihez húz a szíve. Nem lehet azt megmagyarázni."* *"A szerelem nem nézi a vagyon, a szerelmet nem adják pízír, az vagy van, vagy nincs. Anélkül is lehet élni, de az más csak olyan kényszerűség, ha úgy összeerőltették őket."* *"Akkor van az embernek kedve, ha szerelmes, ha szeretik."*

"Az az érzés olyan jó, ha csak egyszer vót valaki szerelmes, mán akkor is megérte, hogy megszületett erre a világra." *"Persze a fiatalok beszéltek a szerelemről, de később, ha összekerültek, már nemigen, inkább csak tettekben nyilvánult meg. A szomszédunk*

²⁴ Becsei J., 1972.

több mint 10 évig gondozta a feleségit, ágy tetején fekvő beteg vót. Mindent megcsinált, mosott, főzött, pedig egyszer se mondta Mari néninek, a feleségének, hogy szereti." "A családért él az ember, a gyerekeiért, az a feltámadás, hogy azokban tovább él. Felnevelni szépen csak avval tudja őket az ember, akit szeret."

Nemi felvilágosítás

A biológiai érés beköszöntével egy új, intenzív időszak következett be a fiúk, lányok életében, melynek legfontosabb célja az adott normák szerinti, megfelelő házastárs kiválasztása volt. Csak a házasságban élő felnőttet tekintették a közösség teljes értékű, egyenrangú tagjának. A néhány év alatt, amíg a 13-14 éves *serdülő* lányokból és a 14-15 éves *suhancok*ból a felnőttek érzelmi és viselkedésmércéjét követni tudó *eladó* lányok, *nagylányok*, *legények* lettek, bizonyítaniuk kellett, hogy a munkában megállják a helyüket és elsajátították azt a tudást, ami alkalmassá teszi őket az önálló életre, a családalapításra.

A parasztcsaládokban nem volt szokás a szerelemről, szexuális életéről beszélni: *"Anynyira titkolóztak régen, hogy volt mikor mondták, na gyerekek, menjetek ki, de mi csak az ajtóig mentünk, ott hallgatóztunk. Aztán mondta anyám, na, ennek is nagy mán a terüje, nemsoká meglesz a gyereke. Még azt se volt szabad tudnunk, hogy nem a gólya hozza a kisbabát."* Mint ahogyan a saját testüket, ruhátlanságukat szégyellték még házastársuk előtt is, ugyanúgy szeméremből, álszeméremből nemigen beszéltek a felnőttek gyerekeikkel még a legalapvetőbb testi változásokról, férfi és nő közötti szexuális kapcsolatról sem. Az úgynevezett felvilágosítás leginkább csak a lányok esetében a menstruáció, *havi baj* mibenlétével kapcsolatban történt meg, de a legritkább esetben következett be az esemény előtt, inkább csak utána, a félelem eloszlatására. *"Meg voltunk ijedve, mint gyerekek, hogy valahogy vérzik a testiünk. Aztán édesanyám elmondta, hogy nem kell félni, az így szokott lenni. Ez a vérzés egy virágzás."* A teljes tudatlanság szorongást, szégyenérzetet okozott a lányoknak: *"Én éppen szógáltam, amikor egyszer látom, hogy csupa vér az ingem. Azt hittem, megszakadt bennem valami a sok cipekedéstől. Nagyon féltem."*

Azok az idős asszonyok, akik átéltek a felvilágosítás hiányát, mind elítélően nyilatkoztak a régi gyakorlatról, noha saját gyermekeiknek ők sem sokkal mondtak többet: *"Engem nagyanyám nevelt, nem mondott semmit, borzasztó hiba vót az."* *"Nem mondott az én anyám semmit sem, pedig hát avatni kellett vóna, tanítani, ahogy ma is tanítják. Később sem mondott semmit róla, belátta, hogy már belegyakorolódtam. Ma többet tud egy csirke, mint régen a tyúk."* *"Én se nagyon tudtam mit mondani a lányomnak. Hát milyen szavakat használtam vóna? Amit én ismertem, az mind csúnya vót, azok káromkodásba valók vótak."*

A családban az apával, a fiútestvérekkel egyáltalán nem beszéltek a lányok havi vérzéséről, igyekeztek előlük teljesen eltitkolni, bár az anya többnyire megmondta a férjének, hogy *"Na, a Maris is nagylány lett, járja mán a baja."*

"Fekötőket használtunk olyankor, anyám csinálta flanelből, rossz ingből, gatyából, madzaggal kötöttük fel. Iccakára is rongyokat tettünk magunk alá. Ezeket este titokba kimostuk, aztán eldugtuk száradni a padlásra vagy a sutba." Sok fiú csak 15-16 éves korában szerzett tudomást a menses létezéséről: *"Kinn dolgoztunk a mezőn, ahogy hajlogattak a lányok, láttuk, hogy véres a lábuk. Az idősebb legények mondták, hogy havi ba-*

juk van. Én nem tudtam mi az. Később észrevettem, hogy olyankor piros szoknyát viseltek a lányok, meg a menyecskék is."

A házaseletről, a gyermek nemzéséről, születéséről még a fiatalok házasságkötése előtt sem igen beszéltek a szülők. Általános vélekedés, hogy *"a fiúgyerekekkel még annyit se foglalkoztak, mint a jánnyal. Csak idősebb cimboráktól tudhattunk meg valamit, apánktól nem is mertünk kérdezni, az meg nem mondott semmit."*

A lányok esetében is jellemző, hogy hiányos ismereteiket leginkább a már férjhez ment barátnők elbeszéléseiből egészítették ki.

Fontos tényező volt az állatok párzásának megfigyelése, ezt természetes dologként kezelték és nézésétől nem tiltották el a gyerekeket, továbbá a népi kultúra számos egyéb területe (pl. népdalok szerelmi szimbolikája, lakodalmi kurjantások, dramatikus játékok obszcén elemei stb.) is útmutatást jelenthetett az arra fogékonyak számára. A különféle dramatikus játékokban előforduló phallosz mutatás esetén *"Vót nagy visítás, meg pironkodás. Némelyik öregasszony figyelte is a jányokat, amelyik nem pirult el eléggé, arra azt mondták, na, ez már biztosan látott ilyet, ennek már nem szokatlan!"*

Habár a szülők általában valóban kevés figyelmet fordítottak a felvilágosításra, a házaseletrre nevelésre, az a tény, hogy a fiatalok korcsoportjuk tagjaival együtt egy részletesen szabályozott úton jártak, legalább is az ismerkedéstől a házasságkötésig, könnyített helyzetükön.

Ismerkedés, párválasztás

A párválasztás szempontjait, melyet a közösség hagyományos rendként megpróbált érvényesíteni, a szokásrendszer mindig meghatározta.

Az időbeli kötöttség azt fejezte ki, hogy hány éves kortól tekintették a fiatalokat a házasságra, a családalapításra alkalmasnak, és mikortól számítottak vénlánynak ill. agglégénynek. A legtöbb lány 18-20 éves korában ment férjhez, de már 16 éves kortól elfogadhatónak tartották az esküvőt. *"Az árvák hamar férjhez mentek, meg ha sokan voltak testvérek akkor is az volt a legfontosabb, hogy idejébe elkerüljön a lány. Korábban akkor esküdtek, ha véletlenül teherbe esett a lány, de kevés ilyen volt."* A legények többnyire 24-26 éves korukban nőültek, *"ha már kütötték a katonaidőt és ha már összeszedték egy kicsit magukat anyagilag. Katonáskodás előtt csak akkor nőültek, ha muszáj volt elvenni a lányt, mert gyereket vár, vagy ha vagyonos volt a lány és féltek, hogy nem várja meg a legényt."*

A két világháború között 5-6 évvel is feljebb tolódott a férjhezmenés határa, a férfiak nőülési ideje pedig valamelyest csökkent. A vénlányság, agglégénység határideje kitolódott.

A század első évtizedeiben a párválasztást a városrészenkénti endogámia is befolyásolta, melynek érvényesülését elősegítette, hogy minden kerületnek megvolt a maga játszóhelye, kocsmája, fonóháza, együtt jártak a fiatalok a *juhézóba* (labdázó), *cuháréba* (házibál) és a nagy bálakba is. Ez utóbbiak társadalmi rétegenként külön-külön szerveződtek, voltak iparos- és gazdabálak, és un. *sáribálak* is, ahová bárki elmehetett. Ezen alkalmak voltak az ismerkedés legideálisabb színterei. *"Örültek annak a szülők, ha olyan lányt választottunk, aki közel lakott. Azt jobban ismerték, a családját is, tudták, hogy*

mennyi vagyonuk van." Az exogám házasságok főként a távolabbi munkahelyekre eljáró napszámosok, cselédek körében voltak jellemzők, illetve az elváltak, özvegyek, vénlányok és agglégények esetében, akik gyakran *kommendálás* révén találtak párt maguknak.

A vallási hovatartozás szintén igen lényeges volt, mivel az egyházak ragaszkodtak híveikhez, illetve a családok sem szívesen fogadtak be más vallásút. A valláshoz való *"konok ragaszkodás"* főleg a katolikusokra és a különféle szektákra volt jellemző, *"azok egymás közt szerettek házasodni"*.

Nem volt mellékes szempont a leendő házastárs foglalkozása sem. Iparos és parasztcsalád fiataljai ritkán házasodtak össze, mert *"az iparos nem akarta a keziből kiadni az ipart"*. Ha mégis megtörtént, akkor leginkább *"gazdalányokat"* vettek el. Ha iparoshoz, tisztviselőhöz sikerült férjhez menniük, *"arra büszkék vótak, az már emelkedésnek számított"*.

Az esztétikai jellegű kívánalmak egy része szoros összefüggésben volt a munkabírással. Kedvelték az egyenes tartású, büszke járású, közepes testalkatú lányokat, a derék, vállas legényeket. A piros, kerek arc mindkét nemnél az egészség kifejezője volt, a barna hajszín volt a legkedveltebb. A nagy mellet a lányok szégyellték, gyakran leszorították, mivel eme testi tulajdonsággal bírókat bujálkodásra hajlamosnak vélték. A szorgalmas, dolgos fiatalok számíthattak leginkább megbecsülésre.

Noha a párválasztást szigorú elvárások, megkötöttségek befolyásolták, az ismerkedésnél mégis lényeges volt az első benyomás, a viselkedés, a megjelenés. Nagyobb gondot mindig a lányok nevelésére fordítottak az anyák. A helyesnek, illendőnek vélt magatartás elsajátítása fontos volt: *"Mi öten voltunk lányok, jól neveltek szegény szüleim. Idesanyám mindegyikünknek elmondta, hogy kell viselkedni. Ha a Sétatéren szembe jöttek a legények, le kellett sütni a szemünket, mintha nem is érdekelnének, persze azért a huncuttabbak csak meglesték őket a szemük sarkából. Nem lehetett vihorászni, össze-vissza lóbálni a kezünket, ha leültünk, egymásra rakni a lábunkat, mert az már olyan kurvás vót."*

"Mindig a lányt fogták komolyabban a szülők. Azt biztos nem hagyták szó nélkül, ha nem ment haza időben. Nem engedték szabadjára, nehogy később kikapós legyen." A tartózkodó, szemérmes magatartás mellett a család, a lány jó hírve szintén sokat számított, azt mondták: *"Ha a legény a kalapjába szarik, akkor is legény marad!"* de a lányok esetében *"még arra is ügyeltek, hogy kivel barátkozik. Nem nagyon engedték, hogy zabigyerekkel menjen sétálni, azokat csúfolták is."*

"Azt nagyon ellenezték, ha egy kikapós asszony lányának akart udvarolni a legény. Azt mondták, annak öröklődik a vére."

A család anyagi helyzetétől függően 13-15 éves koruk körül kaptak a lányok ünneplő ruhát, *"felöltöztették őket"*, hiszen a közösség kívánalmi között esztétikai jellegű elvárások is szerepeltek, melyet az egyéni ízlés természetesen módosíthatott.

A legfontosabb, az 1930-as évekig általánosan betartott magatartási szabály az volt, hogy a lány sötétben nem járhatott az utcán egyedül, csak kísérelével, aki leggyakrabban az anya, szomszédasszony vagy idősebb nőrokon volt. Őket tréfásan *"lyukcsőszöknek"* vagy *"felvigyázóknak"* nevezték.

"Rendes családban a lány nem kószálhatott egyedül. A lányokat nagyon óvták a fiúktól. Én el se mentem vóna soha anyám nélkül egy bálba se, fonókába se." *"Minden lánnyal vót egy gardi. Nagyon sokat adtak rá, hű, maga ment a bálba, azokat nem illették szép szóval. Vót olyan fiú, aki örült neki, de az olyat nehezebben vették feleségül. Arra jó*

vót, hogy szórakozzon vele, de feleségnek már inkább azt választotta, akit szigorúbban fogtak."

Az 1940-50-es években a 2. világháború és az azt követő társadalmi változások a szokásos ismerkedési alkalmak, ismerkedési módok javarésztét szétzilálta. Egyben az 1930-as évektől mind nagyobb teret hódít, modernnek tartott szórakozási formák (pl. mozizás, műkedvelő előadásokra való járás, majd presszózás) váltak uralkodóvá. A lányokat is egyre inkább "rábízták a legíny becsületire", nem kísérgették olyan kitartoán, mint korábban.

Mint már utaltunk rá, a közösség hagyományos rendként különféle szempontokat igyekezett érvényesíteni a párválasztás, e fontos, az egyén egész további életére kiható döntés előtt, ami azt eredményezte, hogy az érzelmeket, a szerelmet alig vagy egyáltalán nem vették figyelembe. "Fődbe van a szerelem" - mondták. A század első évtizedeiben különösen a vagyonosabb parasztok ragaszkodtak ehhez a szemlélethez.

"Pándi Juci is úgy vót az utcánkban, nagyon szerették egymást, de nem engedték a szülők, mert ez a Pándi kislány nagyon szegény vót. Aztán a Nagyhidről beleugrottak a Körösbe, de kimentették őket. Aztán sem házasodtak össze. Ez úgy 1912-13-ban történt." Egy másik eset: "Ott volt Nagy Gábor, szerették egymást a lánnyal, fiatalok voltak még, a szülők nem engedték, Bandza Zsuzsának a lánya vót az ! Itthon voltak a bálba. Elmentek éjszaka, egy sállal összekötötték egymást, beleugrottak a Körösbe."

Az engedelmességre nevelt lányok nemigen mertek szembe szállni a szülői akarattal, amiben a teljes anyagi kiszolgáltatottság is közre játszott. Kitagadásra gyakrabban került sor a gazdafiúk esetében: "azok makacsabbak vótak, jobban mertek ellenkezni a szülőkkel."

"Az én apámnak csak 18 hold földje vót, az uramnak meg egymagának 22 hold, meg háza vót, meg kert vót. Aztán nem akarták, hogy engem elvegyen, de az uram erőszakot vett. El fogom venni, mert szeretem ! Jól ki is húztuk, mert soha nem gondoltunk arra, hogy elváljunk a 61 év alatt."

"40 holdas fiú is elvett szegény jányt, hiába tiltották őket. Elmentek a szüleiktől, dolgoztak maguknak."

Udvarlás, házasság előtti nemi élet

Ha a fiatalok megismerkedésénél a szülők is jelen voltak, akkor már az első hazakísérés engedélykéréssel kezdődött: "Tisztességes fiú megkérdezte, hogy elkísérheti-e a jányt." Fontosnak tartották, hogy már a kapcsolat elején hangsúlyozza a legény, "ű komoly szándikkal van", ez egyértelműen a házasságra utalt. A közösség sajátos erkölcsi szokásaként a legényjáró napok meghatározták, szabályozták az udvarlás időpontját. Az 1920-as évekig kedden, csütörtökön és vasárnap nyílt rá lehetőség, később "áthalában szerda és szombat este, vasárnap már mehettünk ebéd után. Akkorra a jány is elvégezte a dógát, szípen felöltözött, oszt mehettünk a korzóra. Nyáron dologidőben csak a vasárnap volt a mienk."

Csak az egyedül járó fiúkat nevezték udvarlónak, a legények csoportos látogatását nem: "Az csak olyan barátkozás volt, jó pajtáság. Megtiszelték a lányt azzal, hogy elmentek hozzá szórakozni egy kicsit. A környéken lakó fiúk látogatták meg így a lányokat, egy este több helyre is benéztek."

Az udvarlót a szobában fogadták, a lány mellé ült le, aki rendszerint foglalatoskodott valamivel, varrt, hímzett. Ezzel egyrészt bizonyíthatta szorgalmát, másrészt zavarát is leplezhette: *"Nem tudtam én miről beszélgetni veled, csak ott ültünk, aztán jó volt valamit csinálni, telt az idő."*

A szülők, legalábbis az anya, végig jelen volt, jobbára ő beszélgetett a legénnyel, igyekezett kipuhatolni szándékát, vagyoni helyzetét. A fiatalok közti megszólítás az udvarlás idején *"meghittség dolga volt, attól függött, hogy milyen bizalmasan beszélgettek. Mikor már udvarolt a fiú, csak nem magázták egymást, de előfordult még akkor is, meg az esküvő után is, hogy hol te, hol meg maga vót, a végén csak te lett."*

Az udvarlás ideje alatt egymásnak adott szerelmi ajándékok szimbolikus úton fontos üzenetek hordozói voltak. Az ajándékok sorát a zsebkendő nyitotta meg, amit a fiúnak illett kérni: *"Én ajándékoztam, mert szerettem volna azt a fiút, de az anyja nem engedte. Én varrtam ki pirossal a sarkába egy szép rózsát, a kis kabátja zsebibé tette, de nem lett az enyim, aztán nem is adtam többé egynek se."*

A fiú ajándékai főleg vásáriak voltak: *"A vásárban odavezette a mézeskalácsoshoz a jányt, hogy válasszon, aztán azt kifizette. Akinek komoly szándéka vót, az mézeskalácsszívvel lepte meg, tükör is vót benne. Ennek már jelentősége vót. A jány nem viszonzta, csak elfogadta. Otthon a szülőre tette, hogy lássák. Ezt nem adtuk vissza, ha összevesztünk se. Az enyimet, mikor megkülönböztünk, megettük apámmal, anyámmal meg a bátyámmal."*

Nagy haraggal való elválás esetén a legény felhasogatta a zsebkendőt és kapcaként használta: *"Úgy csinálta, hogy kilógjon a csizmából, abból már mindenki tudta, szakított a szeretőjével. Az ilyet szégyellték a lányok nagyon."*

A közösség, főként az erre különösen figyelő asszonyok szemében az apró jelekből mind világosabbá vált egy-egy kapcsolat komolyra fordulása.

A közös munka - és a szórakozási alkalmakon, ahol különféle játékok amúgy is biztosítottak némi lehetőséget a testi közeledésre, egy-egy bontakozó szerelmet főként a lány barátnői, de a legény cimborái is a lehetőségekhez mérten megpróbálták erősíteni. *"A kukorica fosztóban mindig mondta a gazda: Na, aki piros kukoricát tanál, elmehet lefeküdni. Fosztás közben aztán került piros csű, a jány maga mellé tette. Aztán a legény ellopta mellőle, ő is tanált - mondta - mehetnek lefeküdni. Vót nagy mókázás. Vót, hogy csak csókért adta vissza a jánynak."*

A fonókban, melyek a hatóságok részéről hol tilalmas, hol elnézett, de a parasztság által mindenesetre évszázadok óta igen kedvelt ismerkedési, szórakozási helynek is számítottak, a párosító motívumot tartalmazó játékok, énekek segítették a fiatalok egymásra találását. Ha elment egy fiú, a kedvese kikísérte, a pitvarban zavartalanul kettesben lehettek egy kis ideig.

Az udvarlás alatti testi kapcsolat szinte csak a kikísérés idejére korlátozódott, a szülők előtt csak a lány kezét lehetett megfogni, vagy a derekát átölelni. A *kapuzás* ideje 5-10 perctől akár egy óra hosszaiig is terjedhetett a szülők szigorúságától függően. *"Mást nem lehetett csinálni, csak csókolózni, de azt se engedte meg mindegyik jány. Jobban csak akkor csókolhatta meg, ha eljegyezte."* A jegyesség ideje alatt a vőlegényt különféle kiváltságok illették meg, mivel a házasság bekövetkeztét most már bizonyosnak tartották. Néha a házban is egyedül hagyták őket, *"hogy hadd szokják egymást"*. Az *"egymáshoz szokásba"* vetett hittel gyakran vigasztalták az anyák a lányukat, ha azoknak jobban tetszett volna egy másik legény.

A század elején jellemzően 6-8, nemritkán 10 év volt a jegyespárok közötti korkülönbség, míg a lányok 16-18 évesek voltak, addig a fiúk már a katonáskodáson is átestek. Túlnyomó részük rendelkezett valamilyen szexuális tapasztalattal. Az önkielégítés, amit néha csoportosan is végeztek, az elmondások szerint nem volt ritka: *"Hát amikor még olyan suttyók, sihederek vótunk, mindjárt-mindjárt ágaskodott a farkunk, aztán csak le kellett valahogy lohasztani."*

"A fiúk az istállóba aludtak sokszor, nyáron meg kinn a szabad ég alatt. Ha valamelyik vót már a kuplerájba, elmesélte, mi is vót ott. Na, bennünk is hamar emelkedni kezdett a természet. Vót, hogy megmírtük madzaggal, hogy melyikünké a hosszabb, mert azt hallottuk, hogy annak örülnek a menyecskék, minél nagyobb."

A legénybandába való befogadás egyik eleme, amit az avatási rítus egyik elcsökevényesedett változatának is gondolhatunk, azon túl, hogy a kocsmában társainak bort fizetett a legény, a kuplerájba való kísérés volt.

1945-ig kerületenként 1-2 nyilvánosház működött. A legkedveltebbek a Cseresznye utcán és a Szarvasi úton voltak, ez utóbbit Háromháznak nevezték.

Az 1920-30-as években egy helyen 4-5 nő dolgozott, később többen is. A legények gyakoribb vendégek voltak, mint a nős emberek. *"16-17 év körül kezdték a fiúk ezeket a dógokat, először a kuplerájba mentek. Rendes lányhoz nem mehetek ilyesmiért."* *"Hát először igencsak reszketett az inunk. Ki vót festve az a nő, valami fényes ruha vót rajta. Nem láttam se a mellyit, se a lába közit, csak felhúzta a ruháját oszt rámereszkedett. Rövid idő alatt megvót az egész."*

A nyilvánosházbeli lányok a szegényebb "könnyű virűek" közül kerültek ki: *"Az ottani lányok arra adták a fejüket, hogy úgy keresik a kenyerüket. Nem kell dógózni, könnyebb lefeküdni, oszt jön a píz. Ott vót egy ippen olyan üzletvezető, mint most a bótokba van. Amit kerestek, azzal leszámoltak, és abból kaptak harisnyapízt, úgy nevezték, hogy harisnyakopás-díj."* A békési lányokat "elhelyezték" más helységekre, és ide is "mindig idegenből jöttek, csapatostúl jártak, nem beszélt azokkal senki az utcán."

A férfiak és a nők egyaránt jó és szükségszerű intézménynek tartották a nyilvánosházakat. Az asszonyok véleménye szerint *"azért vót jó, mert nem szemtelenkedtek úgy az emberek, mint máma. Odamentek, adtak egy kis fizetést, elintézték a dógukat. Ott nem vót elromlása a fiatalembereknek, mert minden héten vizsgálta a lányokat az orvos. Jobban jártak a fiúk, ha odamentek, mintha az utcán fogtak vóna valakit."*

A férfiak zöme azzal magyarázta a bordélyházba való járást, hogy így a "szigorúan nevelt, rendes lányokat nem kellett zaklatni." *"Őszintén szólva, jobb vót, hogy vót. Nem vót annyi családi botrány, mint a jelenben. Amelyik nő arra a pályára adta magát, az odament. Akkor a fiú ha az a jány nem engedelmeskedett neki, hogy tőtse a vágyát, element oda."*

A lányok többnyire nem is sejtették, hogy udvarlójuk el-eljár a nyilvánosházba vagy olyan vendéglőbe, ahol pincérlányok szórakoztatták a betérorokat: *"Itt vót a vasúti vendéglő, ahol most a Dominó van, női citerazenekar játszott ott. Olyan forgalom vót, hogy borzasztó! Ha beült az ember, mindjárt jöttek: Na, apukám! Mit iszunk? Mit hozzak? Ha akart az ember menni vele szobára, mehetett. Vót nékik szobájuk. Cirógatták az embert, ölibe ültek. Hát, mi kell egy legényembernek is !? Felizgult, oszt mehetett szobára."*

Békésen 4-5 ilyen jellegű vendéglőről tudunk, melyek a vásárra, piacra, boltba jövő tanyasi legényeknek is kedvelt pihenőhelye volt.

Mivel a fiúk esetében nem várták el a házasság előtti érintetlenséget, párválasztási esélyeiket sem befolyásolta lényegesen szexuális életük. A kikapós lányok házassági esélyei viszont nagyban romlottak: *"Aki eljátszotta magát, az már nem vót jó feleségnek, csak szeretőnek."* A lányok kiközösítették, nem beszéltek vele, *"az csak olyan sáribálakba mehetett szórakozni, rendes helyen biztosan nem látták szívesen."* A "nagyvirű", "legényes" lányokat, a "bakasárikat" nem tartották megnevelhetőnek: *"Azt hiába neveltük, az olyan virű jányt, az úgyis csak kikapós lett. Egy lányt nem lehetett megőrizni a régi világba, meg most se. Az benne van a virűbe, annak hetvenhétfele ágazik a víre, vagy a nagyapja, vagy az öregapja vót olyan."* Az ilyen lányokat, különösen, ha egyébként a családja rendes életet élt, szinte sorscsapásnak, istenverésnek tekintették. A szeretőt tartó lányokat hamar kiismerték a legények is: *"Valamelyik elmondta a másíknak, hogy ezzel vótam, a másík meg rávágta, én is vótam, nemcsak te! Ótán elterjedt a hír."*

Annál is inkább könnyen napvilágra kerültek ezek a dolgok, mivel a fiatalemberek számára társaik előtt tekintélyt biztosított a szexuális tapasztalatokról való beszámolás: *"Hát az olyan kis ügyeket könnyedén elbeszéltek a komák. Vót, aki még hencegett is, te, én mán ennyi jányal vótam! Nem mindig vót az igaz! De ha az embernek mán olyan komoly szeretője, vagy menyasszonya vót, azt mán illetlen vót elbeszélni, ha jóban is vót vele."*

A közvélemény mindig megkülönböztette az erkölcstelen lányoktól a "szerencsétlenül járt megesettet".

Ha sejtette az anya lánya kapcsolatát, akkor "figyelte, nízte a vírzísit". *"Vót, amelyikkel vele aludt az anyja, és mégis gyereket vitt haza. Az olyan jányt nagyon mocskolták, meg is verték."* Az udvarlónak, ha a lány nem foglalkozott mással, kötelessége volt elvenni: *"Apámnak a testvíre, Rebus néném megesett. Templomba járt, templomba vót és rosszul lett. Elfűzte magát, hogy a gyerek ne lászon. Az anyja se tudta, az apja se. Rebus meg elszorította magát. A híre hamarabb hazaért, mint a templomból ő maga. Na, asztán a szülei nagyon megpofozták, megverték, na, akkor bevallotta, hogy terhes. Nagyapám meg fogta magát, elment az udvarlóhoz, megmondta, hogy így van a lányom, tessék elvenni. Akkor mán négy hónapos terhes lehetett."*

A közösség, különösen a fiú szülei mindig a lányt hibáztatták, különösen, ha a házasság nem kedvükre való volt. Azt mondták: *"Ha adó nincs, vevő sincs: ha kurva nincs, lator sincs."* *"Mindig a jány vót a hibás, ha jóba lett a fiúval, kiséprűzték a faluból, meg szígyenküire ültették. Borzasztó nagy szígyen vót."* A megesett lány félrelépése miatt még az esküvő után sem lett egyenrangú társa a többi fiatalasszonynak. Éreztek vele férje családjában, hogy *"muszájból vették el", "csak megtűrték. A munkájával kellett jóvá tenni, hogy felcsinálták, szolídnak kellett neki lenni, szája nem lehetett."*

A fiúk tehát különösen házasságkötésük előtt, de részben utána is jóval szabadabb szexuális életet élhettek, mint a lányok. Bár azokat az adatokat, mely szerint még jegyeségek ideje alatt is csak igen ritkán került sor nemi érintkezésre a fiatalok között, fenntartással kell kezelnünk, már csak azért is, mivel jóval több nő nyilatkozott így, mint férfi, sőt még házastársak is ellentmondásba keveredtek e tárgyban. Az viszont tény, hogy részben az egyházak által képviselt szigorú felfogás, másrészt a szülők, főként az anyák elrettenésen alapuló nevelése következtében a lányok a házasság előtti nemi életet bűnnek tartották, a testi közeledéstől féltek, viszolyogtak. A "jánygyerek" előtt, akiről azt mondták, hogy: *"Na ennek is viszket mán a pinája!"* a könnyelmű kapcsolatok teremtése, a kika-

pósság elkerülése érdekében a fiúkat veszélyesnek, a nemi életet pedig nem örömforrásként, hanem engedelmességből eltűrt kötelességként tüntették fel: *"Engem a nagyanyám nevelt, de úgy belém nevelte a félelmet, hogy féltem a fiúktól, mint a tűztől. Még mikor férhe mentem, akkor se akartam vele hálni."* Idegenkedésüknek oka gyakran a hiányos biológiai - fiziológiai ismeretek voltak: *"Én, amikor megcsókolt is a vőlegényem, nem éreztem semmi jót, csakhogy összenyálazott, meg alig kaptam levegőt, pedig szerettem."* *"Amikor magához szorított az udvarlóm, éreztem, hogy valami kemény van a nadrágjában, de én azt hittem, hogy kulcs vagy valami ilyesmi. Istenem, csak később tudtam meg, hogy mi az!"*

Attól is tartottak a lányok, hogy ha engednek az udvarló kérésének, az majd tisztességtelennek tartja őket: *"Nagyon fontos vót, hogy érintetlenül menjen férhe a lány. Arra azt mondták, hogy becsületes, tiszta lány. Azt jobban is megbecsülte az ura. Az én vőlegényem is hiába rimázkodott, nem tettem meg neki. Féltem, hogy aztán nem fog szeretni."*

Házaselet

A fiatalokkal a házasságkötés előtt sem beszélgettek a nemi életről, legfeljebb a lány anyja vagy anyósa mondott annyit, hogy *"Neked mostmár az uraddal kell hálnod."* vagy *"Iccaka is az urad mellett a helyed, engedelmeskedjél neki!"* A rendszerint kevés szexuális tapasztalattal, bizonytalan ismeretekkel rendelkező menyasszonyokat félelem, riadalom fogta el a nászéjszakán. *"Az én nagyanyám mesélte, mikor már én is asszony vótam, hogy annyira félt nagyapámtúl, hogy bebújt az ágy alá. Lakodalom után az anyósa mondta meg, mi lesz. Együtt aludtak az öregek az új párral. Nagyanyám meg olyan vad vót, hogy mikor hozzáért a férje, bebújt az ágy alá. Az anyósa meg nyújtófával piszkálta, hogy jöjjön ki. Aztán a setítbe kérdezte, mert nem gyújtottak lámpát, hogy: András, ott van már?"*

Egy másik asszony így számolt be a lakodalom után történekről: *"Nem mondott nekem akkor se semmit az anyám. Amikor hazamentünk a mi szüleinkhez, azt mondta az én férjem: Na, vessed meg az ágyat, asszony! Hát én megvettem az ágyat, aztán kimentem. Ő meg kérdezte, hogy hová mész. Mondom, megyek ki, aztán bementem édesanyámékhöz. A férjemuram meg nem győzött várni, aztán utánam jött, hogy menjek aludni. Nem megyek én, mondom, szígyellek én vele aludni, de anyám is mondta, hogy menjek csak, nekem már ott a helyem. Az uram meg karon ragadott, hogy menjünk csak aludni, mert mindjárt reggel lesz, mehetünk dógózni."*

Az otthon engedelmességre nevelt lány a házasságkötéssel a férje uralma alá került: *"Az asszony nagyon alatta való vót a férjének, meg az egész családjának."* A férfi elsőbbségét természetesnek is tartották, *"a pipogya, nyimnyám férjeket semmibe se vették, azokat nem tisztelték."*

A férfi *"feljebb valósága"* olyan nemi kapcsolatra utaló kifejezésekben is tetten érhető, mint *"éli az asszonyt"*, *"használja a szeretőjit."* Ez a szemléletmód természetesen a házastársak nemi életére is hatással volt, kifejeződött abban is pl., hogy nemi aktus során rendszerint a nő volt alul, nemigen kezdeményezhetett, de nem is tiltakozhatott: *"Nem vetköztünk le pucérra az ágyba soha, a felesígem pendelybe vót én meg gatyába, télen ing is vót az emberen. Hát előtte egy kicsit csak megcirógattuk a combját, farát, a jó me-*

leg lábaközit, közbe megpuszilgattuk az arcát, száját, a nyelvünket nem dugtuk össze. Az embereknek az vót jó, minél hamarabb kiadta magát. Eleinte biztos, hogy nem élvezte az asszony, inkább az első gyerek után jött meg a kedve, akkor mán olyan szígyellős se vót. Nem beszilgettünk mi soha ezekről a dógokról."

Mivel igazán mély érzelem csak kevés házaspárt kötött össze és a zavartalan együttlét-re alig nyílt lehetőség az akkori lakáskörülmények miatt, a nők ritkán lelték örömeiket a házasesletben, volt, aki évtizedekig csak eltúrte férje közeledését, de soha nem élvezte: "Mikor odakötöztem az anyósomékhöz, a ház sarkába vót egy ágy, az lett a mienk. Ott aludt még az anyósom is, később, hogy születtek a gyerekek azok is, mert olyan szegények vótunk. Aztán mindig féltém, hogy figyelnek bennünket, ha nyiszogott az ágy. Vót, hogy anyósom ránk is szólt, ne szórakozunk már annyit, sok a dolog, korán kell kelni."

Általánosan vallott vélemény volt, hogy a szexuális kapcsolat főként a férfiak számára szükséges: "Én meglettem vóna nélküle, de az uram az nagyon akarta, egy héten kétszer-háromszor is. A szomszédasszony meg mondta, panaszkodott, hogy vele meg minden iccaka együtt hál az ura. Na, mondom, akkor én még jól jártam!" Sokan nemcsak a nemi életet szégyellték, hanem saját testüket, ruhátlanságukat is: "Tudok olyan pár cselédet, hogy leiltük az illetüket úgy, hogy sohasem látták egymást meztelenül. Szák István bácsi mondta, Júlcsa néném, mi sohasem mosakodtunk egymás előtt!" "Az én apám meg anyám meghalt úgy, hogy nem látták egymást meztelenül, a setítbe csinálták, mert hát mi is csak születünk valahogy." A nemi élettől idegenkedő nők gyakran kibúvóként használták a menstruációt, mert akkor "nem lehetett közösülni. Sok asszonynak mondta is a férje, hát még mindig van? Bizony, az asszony meg azt mondta: Ó, hagyj nekem még bíkessíget, nekem még mindig van. Osz, amelyik olyan vót, elhitte, a másik meg nem hitte el."

A szerelmi élethez való viszonyulásukból következett, hogy "leginkább minden fiatal asszony, amelyik egy kicsit szemérmes vót szígyellte, ha teherbe esett." Sokszor az anyósa vagy anyja vette rajta észre: "Ejnye lányom, te úgy vagy!" Általában azért a férj tudta meg leghamarabb, hogy "jön a szaporodás." "Ha kiderült, hogy a menyecskének gyereke lesz, nem nagyon örültek neki, nem úgy, mint ma, mert akkor még nehéz volt nevelni. Sok helyen nem is segítettek a munkáján." A terhesség alatti nemi élet attól függött, hogy az ember milyen volt, legtöbbször tekintettel voltak feleségük állapotára, de természetesen kirívó esetek is voltak. "Hát mán mikor nagy vót a hasa, csak nem lehetett megnyomni. Akkor hátulról csináltuk, oda térgyepelt az ágyhoz, arra támaszkodott. Később is gyakran csináltuk így." "Csak az kímélte a felesígit, aki különösen szerette. Az én szomszédasszonyom ura nem ilyen vót. Látom egyszer, hogy a szomszédasszonyom kinn ül az udvaron és rí. Kérdem tőle, mi baja. Hát mondja, hogy kijött, mert az ura nem hagy neki bíkít, osz már nem soká meglesz a baba. Meg is lett neki még azon a héten."

A szülésről, ami még az 50-es években is leginkább otthon történt, azt tartották, hogy "az teszi igazán asszonnyá az asszonyt."

Az, hogy lányok esetében a nemi életet bűnnek, asszonyoknál titkolni, szégyellni valóknak tartották különösen akkor, ha még élvezetet, örömet is adott, az oka, hogy a terheség kihordásával, a szüléssel kapcsolatos nehézségek szinte kárörvendő megjegyzéseket váltottak ki: "Ha valamelyik asszonynak túl nagy vót a terhe, vagy nagyon nehezen szült, arra azt mondták, na, ez is meglakolt." A szülés lefolyásáról inkább csak elképzeléseik, mintsem pontos ismereteik voltak: "Azt mondta az anyósom, ahol bement a gyerek, ott fog az majd kijönni is." "Én már asszony vótam, és még akkor sem nagyon tudtam, hogy

lesz a gyerek. Én azt hittem, hogy a kődökömnél fog megszületni. Aztán mikor megtudtam, csak csudálkoztam, meg szégyelltem magam."

"Nem nagyon tudták, hogy lesz meg a gyerek. Volt, aki azt hitte, hogy a száján keresztül, mert sokszor hallotta, hogy a gyerek kiköpött apja vagy anyja. Volt, aki azt mondta, hogy üsse, vágja a hasát a bába, az meg csak csodálkozott, hogy miért. Hát hát-ha felrepedne és meglenne a gyerek." Szülés után hat hétig feküdték az asszonyok a gyermekágyat, ezen idő alatt nemi életet sem élhettek: "Hat hét után felkelt, bevetette az ágyat, elment a templomba. Addig még az utcára sem mehetett ki. Felszabadult, aztán aludhatott megint az urával." A szegényebbek 2-3 hét után felkeltek, ellátták a gyermek körüli teendőket, mostak, főztek. Ilyen esetekben a házaselet újrakezdésével sem várták meg a hat hetet. A szoptatási időszakban, úgy tartották, nem lehet teherbe esni.

Az első 2-3 gyermek születése ellen, a gyakori csecsemő- és kisgyermekkorai halandóság miatt is, nemigen védekeztek. Az utódokat különösen a századforduló körüli időkből nagy tiszteletben tartották: "az a feltámadás, hogy az ember tovább él a gyermekeiben." Az első gyermeknek örültek legjobban, főként, ha kisfiú volt, mivel "az majd tovább viszi a család nevit." Sokszor az asszony bűnéül rótták fel, ha nem fiút szült: "Olyan is volt, hogy mikor a második is kisjány lett, azt mondták, enni se kell adni az asszonynak. A disznótorba mondták, hogy nem kell Julcsát felhozni, hadd üljön a jányával." A század első évtizedeiben a gyermek fogantatását Isten akaratának tartották, ennek következtében a sok gyermeket se szégyellték: "Régen gyorsan jöttek egymás után a családok, két évre, tizenyolc hónapra. Isten adta őket, ha sok volt, nem kell szégyellni."

"Teherbe csak a Jóistenke segítette, ha nagyon szeretett valakit, annál több gyereke született." Később az 1920-30-as évektől figyelhető meg a sok gyerekes családok lenézése, kigúnyolása: "A csúnya szájúak azt mondták rájuk, hogy sokat fíjalt. Leginkább a rosszabb sorsúaknál jött a sok. Ha jómódú volt, vigyáztak, hogy kettőnél több ne legyen."

A fogamzásgátlásnál a fő szempont az volt, hogy megakadályozzák a "férfi magjának", ondójának bejutását a méhbe, illetve a hüvelyből minél hamarabb eltávolítsák azt. Az ovulációról csak nagyon kevesen tudtak.

Gyakran az asszony jellemével hozták összefüggésbe a gyermekek számát. "A szerelmes természetű nőknek lett több családja. Mondták az én szomszédasszonynomnak is: Ejnye, te Sára, ennyire szereted az urad, hogy mindjárt szüled neki a gyereket? Azt válaszolta, hogy mit csináljon, ha jó a föld meg a mag is. Majd a Jó Atya mindegyikhez ad egy karéj kenyeret." "Azt is mondták, hogy lusta asszonynak van sok gyereke." Ugyanis a teherbeesés elleni védekezés egyik módszere a mosakodás volt: "Az ágy alatt vót egy lavór vízzel, aztán utána rögtön mosakodtak az asszonyok. Ezt csak azok tudták megtenni, akik nem az öregekkel háltak egy szobában, de télen még azok se, akik külön háltak. Hideg vízbe, hideg szobába kinek lett vóna kedve mosakodni?"

Mivel az asszonyok többsége orvoshoz szégyellt menni pl. pesszáriumért, így leginkább házi módszerekkel kísérleteztek: "Vót, aki ecetes szivacsot tett fel magának vagy utána kiszállt az ágyból és leguggolt egy párszor, hogy kicsorogjon belőle az a természet. Aztán egy kis ronggyal szárazra törölgette magát. A párna alatt tartották ezeket a kis rossz ruhadarabokat, azzal szárítkoztak." "Vótak, akik állva csinálták, úgy nem tudott befolyjni az a természet a méhbe." Amelyik családban már elég gyermek volt, ott szülés után a bába az anyával történt előzetes megbeszélés alapján "felnyúlt és elfordította a méhit. Ezt csak akkor lehetett megcsinálni, csak akkor tudta a kezét feldugni. Ez után soha többé nem lehetett gyereke."

Mivel a nők védekezését bizonytalan kimenetelűnek tartották, így gyakran a férfiakra hárult a feladat: *"Az ember kivette és a derékaljra engedte, akkor nem vót gyerek. Az asszony mondta: Vedd már ki, ne élvezd magad olyan soká!"*

A megszakított közösülés általánosan elterjedt megnevezése volt a *"szántok, de nem vetek"* kifejezés.

A gyermekáldás elkerülése a férfi szeretetén is múlott: *"Az az ember vigyázott, amelyik szerette a feleségét, nem akarta tönkretenni. A másíknak meg mindegy volt."*

A házasság első pár évében, főként az első gyerek világrajöttéig nem akadályozták meg a *"másállapotba"* való kerülés lehetőségét, később azonban legfőképpen azt szerették volna elérni, hogy a gyermekek születése között legalább 2-3 év teljen el. Így *"a nagyobb tudta pesztrálni a kicsit, meg az anyjuk is többet tudott dógozni, ha nem gyerekeskedett úgy le."* A századfordulón nem volt ritka a 10-12 gyermekes család sem, később a két világháború között a 4-6 utód vált általánossá, bár a magas csecsemő - és kisgyermekkorú halandóság miatt kevesen érték meg a felnőtt kort közülük. Az asszonyok nemritkán 40 éves korukon túl is szültek, előfordult, hogy az unokáikkal együtt nevelkedtek fel gyermekeik.

A nem kívánt terhességet, bár nem olyan nagy számban, mint a megedett lányok, az asszonyok is próbálták megszakítani. A legfőbb kényszerítő ok a szegénység, a jobb módúaknál pedig éppen az ellenkezője, a gazdagság volt, nem szerették volna, ha a nagyon szétaprózódik. Sokszor az anyóska figyelmeztette a menyecskét: *"Csinálj már valamit, ne gyerekeskedj úgy le!"* Az idősebb komaasszonyok, szomszédasszonyok jó tanácsokkal látták el a fiatalabbakat: *"Csináltunk mi mindent, cipekedtünk, leugráltunk a létráról még egyszer leander leveléből főzött teát is ittam, de nem használt semmit. Nagyon rosszul vótam, de a gyerek csak megmaradt. Később nem is bántam, 42 éves voltam, mikor szültem. Ő volt a legkisebb lányom, a legkedvesebb."*

A méhbe kötőtűvel vagy más hegyes tárggyal is megpróbálták felszúrni, *"vótak olyan tudós, vajákos asszonyok meg bábák, azok csinálták."*

A legtöbb férj tudott róla, *"de azok könnyen vótak, nem nekik kellett megszülni, aztán mosni, főzni."*

A vizsgált időszak elején a meddőséget még Isten büntetésének tartották. Akinek 2-3 évi házasság után sem lett gyermeke, arra rámondták, hogy *"magtalan"*. Kevés ilyen asszonyra emlékeznek, azokat lenézték, mondván: *"annak már nagy bűne lehet, akit az Istenke nem segít teherbe"*.

Később inkább sajnálták, együtt éreztek vele. *"Mindig az asszonyba vót a hiba, imádkoztak, de hát nem sokat segített az!"* *"Nekem a bábaasszony tanácsolta, hogy ne oldalt vást csináljunk, hanem feküdjek hanyatt és tegyek a farom alá párnát. Sikerült is, pedig akkor már hat éves házások vótunk."*

Nem egyszer a nő szexuális előéletével magyarázták meddőségét: *"Nem sokra becsülték az olyanokat, az nem volt olyan tiszteletben. Azt is mondták, hogy ki van élve, romlott."*

A meddő asszony *"olyan fa, amelyik nem hoz termést."*

A menyecske magtalanosága akár válóokként is szerepelhetett: *"Nekem se lehetett gyerekek, anélkül pedig nem sokat ér az ember élete. Mondta is az anyósom, hogy váljunk el, hogy én ilyen beteg vagyok, mert nem lesz, aki fenntartsa a nevet. Csak egy fia volt neki. De az én uram nagyon szeretett engem, nem hajlott a szóra."*

A meddő asszonyok iránti megértőbb magatartást minden bizonnyal az a felismerés is elősegítette, hogy a gyermektelenséget a férfiak betegsége is okozhatja: *"Hallottam én*

olyat, hogy sokáig nem lett a menyecskének családja, aztán megpróbálta a szomszédba és lett neki. Az ilyet elhallgatták, nem nagyon szóltak rá semmit."

Azokban a házasságokban, amelyek nem érzelmi alapon kötettek, általában az összeszokásba vetett hit és a nő részéről a türés hozta meg az eredményt: gyermekek születtek, a gazdaság gyarapodott és jó esetben még szeretet is kialakult közöttük. A hűtlenséget a férfiak esetében, ha ez nem járt a család javainak elherdálásával, nem különösebben tartották számon, viszont, ha a menyecske "kikapós" lett vagy "máshoz húzott a szíve, csak nem tudta szeretni az urát", akkor válás, szétköltözés is bekövetkezhetett.

Az együtt megöregedő párok nemi élete vérmérsékletüktől függött. Sok asszony a klimax bekövetkeztével a házaseletet is befejezettnek tekintette. "Vótak olyanok, hogy mikor elhagyta őket végleg a havi bajuk, bezárták a bótot. Úgy mondták. Nem háltak többet az urukkal, az ember meg ha kívánta, csak kerített magának valakit." Az elmondások alapján úgy tűnik, nem tartották helyénvalónak, hogy idős korban, 60-70 évesen nemi életet éljenek. "Öregeknél illetlen az mán, meg az ember tehetsége se olyan, mint fiatal korában."

A parasztság a saját szerelmi-szexuális életét nem tartotta központi jelentőségűnek. Érzelmekről, még ha azok mélyek és őszinték is voltak, nemigen beszéltek.

A 20. század első évtizedeire rányomta bélyegét az a felfogás, miszerint a nemi vágy, a szexuális élet alantas, bűnös dolog. Az 1920-as évektől erőteljes szemléletbeli változás tapasztalható, ennek ellenére az egész vizsgált időszakra jellemző a nők és a férfiak eltérő erkölcsi mérce szerinti megítélése.

További kutatások szükségesek ahhoz, hogy az emberi élet e sokszor csak nehezen megközelíthető területét a maga valóságában, sokszínűségében feltárhassuk.

IRODALOM

Balázs 1994.

Balázs Lajos - 1994. Az én első tisztességes napom.
Párvalasztás és lakodalom Csíkszentdomokoson. Bukarest.

Barabás 1964.

Barabás Jenő - 1964. Békés megye néprajza a 18. században.
A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai. Szerk.: Dankó Imre, Gyula

Bartha-Ujváry 1983.

Bartha Elek - Ujváry Zoltán - 1983. Népszokások Békésen.
In: Békés város néprajza. Szerk.: Dankó Imre, Békés. 855-879.

Beck 1965.

Beck Zoltán - 1965. Népszokások. In: Orosháza néprajza.
Szerk.: Nagy Gyula, Orosháza. 602-639. Uő.: - 1975. Az élet nagy eseményei. In: Nagy Gyula:
Élet a vásárhelyi pusztán. A Békés Megyei Múzeumok Közleményei: 4. 499-519.

Becsei 1972.

Becsei József - 1972. Békés az átalakuló agrárváros. Békés

Bernáth 1986.

Bernáth Béla - 1986. A szerelem titkos nyelvén.
Erotikus szólások és egyéb folklórszövegek magyarázata. Bp.

Bertalan 1963.

Bertalan Ágnes - 1963. Asszonyok, lányok Biharugrán. A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai. 42-43. Szerk.: Dankó Imre, Gyula

Csalogovits 1936.

Csalogovits József - 1936. A sárközi hálótanya. Ethn. 142-143.

Csete 1993.

Csete Balázs - 1993. A jászkiséri gyermek élete a születéstől a házasságig. Szolnok

Csilléry 1976.

Csilléry Klára, K - 1976. A szerelmi ajándék a magyar parasztságnál. Ethn. 103-132.

Csipes 1977.

Csipes Antal - 1977. Békés megye élete a XVI. században.
Forráskiadványok a Békés megyei Levéltárból. Békéscsaba

Dömötör 1974.

Dömötör Tekla - 1974. Népszokások költészete. Bp. Uő.: - 1979. Naptári ünnepek - népi színját-
szás. 2. kiad. Bp.

Durkó 1939.

Durkó Antal - 1939. Békés nagyközség története. Békés

Fél 1941.

Fél Edit - 1941. Egy palóc házasság előtti szokásról. Ethn. 250-260.

Győri 1975.

Győri Klára - 1975. Kiszáradt az én örömem zöld fája. Bukarest.

Hathy 1973.

Hathy Tibor - 1973. A mezőberényi magyarok szokásai.
In.: Mezőberény története II. Szerk.: Szabó Ferenc, Mezőberény. 379-388.

Hoppál-Szepes 1987.

Hoppál Mihály - Szepes Erika (szerk.) - 1987. A szerelem kertjében.
Erotikus jelképek a művészetben Bp. Uő. (szerk.) 1987. Érosz a folklórbán. Erotikus jelképek
a népművészetben. Bp.

Horváth 1971.

Horváth István - 1971. Magyarórdzi toronyalja. Kolozsvár.

Implom 1971.

Implom József - 1971. Olvasókönyv Békés megye történetéhez II. Békéscsaba.

Jávor 1970.

Jávor Katalin - 1970. Kérdőív a népi erkölcs és viselkedés kutatásához. Palóc Kutatás Módszertani
Közlemények. IX. Eger. Uő. - 1971. Egy 19. századi presbiteri jegyzőkönyv tanulságai. In.
Népi Kultúra - Népi Társadalom V-VI. Főszerk.: Ortutay Gyula. 1971. 71-105. Bp.

Kapros 1984.

Kapros Márta - 1984. Megesett lányok az Ipoly menti falvak társadalmában.
Nógrád megyei Múzeumok Évkönyve III. 147-181. Salgótarján.

Karácsonyi 1896.

Karácsonyi János - 1896. Békés megye története I-II. Gyula.

Kiss 1981.

Kiss Lajos - 1981. A szegény emberek élete 2. kiad. Bp.

Kovács 1988.

Kovács Endre - 1988. Bölcsőtől a koporsóig.
Az emberélet fordulóinak népszokásai Doroszlón. Újvidék.

Kresz 1944.

Kresz Mária - 1944. A gyermekkor és ifjúkor néprajza egy kalotaszegi faluban. Ethn. 143-147.

Krupa 1993.

Krupa András - 1993. A szlovákok lakodalma.
In: Békéscsaba néprajza. Szerk.: Grin Igor - Krupa András, Békéscsaba. 648-727.

Lajos 1974.

Lajos Árpád - 1974. Este a fonóban. Bp.

Mészáros 1984.

Mészáros György - 1984. Szerelem, házasság, szexuális élet a magyarországi cigányoknál.
Forrás. 11. sz.

Morvay 1956.

Morvay Judit, Sz. - 1956. Asszonyok a nagycsaládban. Bp.

Nagy 1977.

Nagy Olga - 1977. Paraszt dekameron. Bp. Uő. - 1983. Újabb parasztdekameron.
A szerelemről és házasságról. Bp. Uő. - 1989. A törvény szorításában. Paraszti értékrend és magatartásformák. Bp. Uő. - 1994. Népi változatok szerelemre és házasságra. Székelyudvarhely.

Németh 1966.

Németh Imre - 1966. A népi közösségekben élő fiatalok életmódja és kultúrája. Arrabona 8.
Szerk.: Uzsoki András, Győr. 241-262.

Novák-Ujváry 1983.

Novák László - Ujváry Zoltán (szerk.) - 1983. Lakodalom. Debrecen.

Ortutay 1935.

Ortutay Gyula - 1935. A magyar parasztság szerelmi élete.
Népünk és Nyelvünk VII. 31-41. Uő.: - 1939. A szerelem Ajakon a házasságélig.
In: Szabolcs vármegye. Szerk.: Dienes István Bp. 171-177.

Órsi 1993.

Órsi Julianna - 1993. A magyarok lakodalma.
In: Békéscsaba néprajza. Szerk.: Grin Igor - Krupa András, Békéscsaba. 728-738.

Pető 1984.

Pető Margit - 1984. Rozmaring ága, virágnak virága. Bp.

Réső 1866.

Réső Ensel Sándor - 1866. Magyarországi népszokások. Pest.

Róheim 1925.

Róheim Géza - 1925. Magyar néphit és népszokások. Bp.

Ruitz 1965-66.

Ruitz Izabella - 1965-66. A parasztfjúság társasélete a Bódva vidékén (1880-1950.) Ethn. 572-601., 93-117.

Szalay 1975.

Szalay Emőke - 1975. A fiatalság társasélete a fonóban Tyukodon.
In. Csengeri Krónika. Szerk.: Dankó Imre, Csenger. 79-101.

Szendrey 1928.

Szendrey Zsigmond - 1928. Magyar népszokások a fonóban. Ethn. 147-164.

Szenti 1985.

Szenti Tibor - 1985. Parasztvallomások. Gazdák emlékezése Vásárhelyről. Bp. Uő. - 1993. Paráz-
nák. Feudalizmuskori (1723-1843) szexuális büntetőpercek (Válogatás) Hódmezővásárhely.

Szűcs 1996.

Szűcs Judit - 1996. "Ott még a nevetés se esett jó."

Nagycsaládok, ház - és vagyonközösségek néhány alföldi település példáján. In: A társadalom néprajzi vizsgálatának eredményei és lehetőségei az Alföldön. Szerk.: Szilágyi Miklós - Szűcs Judit. Csongrád. 99-117.

Tárkány Szűcs 1981.

Tárkány Szűcs Ernő - 1981. Magyar Jogi népszokások. Bp.

Tátrai 1987.

Tátrai Zsuzsanna - 1987. Erősz a jeles napi szokásokban.
In: Hoppál M.-Szepes E. (szerk.) 146-162.

Ujváry 1978.

Ujváry Zoltán - 1978. A temetés paródiája. Debrecen. Uő. - 1987. Erotikus és fallikus megnyilvánulások a dramatikus népszokásokban. In: Hoppál M.-Szepes E. (szerk.): Erősz a folklórban 163-177. Bp. Uő.: 1988. Játék és maszk I-IV. Debrecen

Vajda 1978.

Vajda Mária - 1978. "Azér' élünk, hogy szeressünk! Őszinte vallomások a régi paraszti szerelmi életéről. Forrás. 4-5.sz. Uő. - 1982. Szerelmi élet Balmazújvároson.

Forrás. 1-4. sz. Uő. - 1982. A parasztság szerelmi életének kutatása. In: Néprajzi Tanulmányok Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 39. Szerk.: Balassa Iván - Ujváry Zoltán. Debrecen. 677-687. Uő. - 1983. Szólások, közmondások a szerelmi élet köréből.

Múzeumi Kurír V.k. 1.sz. 34-44. Debrecen. Uő. - 1985. A magyar parasztság szerelmi élete. In: A szerelemről komolyan. Szerk.: Kamarás István - Varga Csaba, Bp. 99-120.

- Uő. - 1987. Vallomások a paraszti szerelmi életről. In: Hoppál M.-Szepes E. (szerk.) 183-218.
Uő. - 1988. Hol a világ közepe ? Parasztvallomások a szerelemről Kecskemét.
Uő. - 1995. A házasságon kívüli kapcsolatból származó gyermekek helyzete a parasztközösségekben. In: Gyermekvilág a régi magyar falun. Szerk.: T. Bereczki Ibolya. Szolnok 171-187.

Varga 1996.

- Varga Gyula - 1996. Az anyakönyvek mint a társadalomnéprajz forrásai. In: A társadalomnéprajzi vizsgálatok eredményei és lehetőségei az Alföldön. Szerk.: Szilágyi Miklós - Szűcs Judit. Csongrád. 51-71.

Vígh 1980.

- Vígh Károly (szerk.) - 1980. Asszonyok és férfiak tüköre.
Tanuvallomások a XVII. századból. Bp.

Main characteristic features of love-life of the peasants in Békés in the first half of the 20th century

– B. Szűcs Irén –

Résumé

The researchers' attention turned strongly only the last two-three decades to examination of love-life of the peasants and it became clearer, that also by the examination of this topic the unity and completeness of life must be taken into consideration.

The conventions always determined the viewpoints of partner selection, so in the first decade of the 20th century the financial position, religion, residence, profession, age, marital status of the family and the future wife or husband and aesthetical and moral motives as well, were important. The love wasn't belong by all means to marriage.

The collective work and the leisure activities, what changed, modernized more and more since 1920-30s years, provided frame to get acquainted with each other to select partner. Girls were brought up under stringent control of parents, they had hardly opportunity to obtain proper biological knowledges, sexual experiences before their marriage.

For them the married life, the process of childbirth had a lot of surprises in store, while the lads who got over military service became some well up in the area of sexual-life in brothels or by gay women. Women were often at the mercy both in marriage life and in the area of economic, sincere emotion connected long-lasting only a few people.

Although the peasants consider their own love - sexual life being of no central importance, nevertheless the folkculture is inspired with eroticism from folklore texts through dramatic and other convention to standards of moral and behaviour determining the practice of everyday life, so research of this topic leads nearer by all means to familiarize ourselves with and understanding deeper the view of life of peasant.

(Translated by Schäferné Beke Katalin)